

KOREYS VA O‘ZBEK TILIDA HURMAT DARAJALARI  
QIYOSIY TAHLILI

*Xolmurodova Nigora Faxriddinovna*

*Samarqand Davlat Chet Tillari Instituti*

*Roman-german tillar fakultiteti,*

*rus filologiyasi kafedra stajyor o‘qituvch*

*Juraqulova Tursunoy Erkin qizi*

*SamDChTI Sharq tillari fakultiteti*

*Filologiya tillarni o‘qitish(koreys tili) yo‘nalishi*

*1-bosqich talabasi*

*juraqulovaturunoy06@gmail.com*

This article analyzes the features of the expression of the category of respect in the Korean and Uzbek languages. In both languages, the concept of respect is considered an important sociolinguistic phenomenon, and its manifestation through linguistic units and cultural factors is highlighted. In Korean, the category of respect is expressed through a complex system - 다임법, which is characterized by its formation on the basis of speech levels (존댓말 and 반말), grammatical suffixes, special lexical units, and social hierarchy. In Uzbek, the category of respect has a relatively simple but stable system, which is expressed mainly through personal pronouns (sen/siz), verb forms (-siz, -lar), lexical means (ustoz, opa, janob, etc.), as well as speech style and intonation. In both languages, the category of respect is used in direct dependence on age, social status, and communication situation. The results of the study show that while respect in Korean is grammatically and lexically deeply systematized, in Uzbek it is expressed more through stylistic and lexical means. Nevertheless, a common aspect for both languages is the inextricable connection of respect with national culture, morality, and social values.

**Keywords:** respect category, 다임법, 존댓말, 반말, Uzbek language, Korean language, speech levels, personal pronouns, grammatical means, lexical means, speech style, social hierarchy, age factor, cultural values, language and society relationship

Mazkur maqolada koreys va o‘zbek tillarida hurmat kategoriyasining ifodalanish xususiyatlari tahlil qilinadi. Har ikki tilda hurmat tushunchasi muhim ijtimoiy-lingvistik hodisa sifatida qaralib, u til birliklari hamda madaniy omillar orqali namoyon bo‘lishi yoritiladi. Koreys tilida hurmat kategoriyasi murakkab tizim — 높임법 orqali ifodalanib, nutq darajalari (존댓말 va 반말), grammatik qo‘shimchalar, maxsus leksik

birliklar hamda ijtimoiy ierarxiya asosida shakllanishi bilan ajralib turadi.

O‘zbek tilida esa hurmat kategoriyasi nisbatan sodda, ammo barqaror tizimga ega bo‘lib, u asosan shaxs olmoshlari (sen/siz), fe‘l shakllari (-siz, -lar), leksik vositalar (ustoz, opa, janob va boshqalar), shuningdek, nutq uslubi va intonatsiya orqali ifodalanadi. Har ikki tilda ham hurmat kategoriyasi yosh, ijtimoiy mavqe va muloqot vaziyatiga bevosita bog‘liq holda qo‘llaniladi.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, koreys tilida hurmat grammatik va leksik jihatdan chuqur tizimlashgan bo‘lsa, o‘zbek tilida u ko‘proq uslubiy va leksik vositalar orqali ifodalanadi. Shunga qaramay, har ikki til uchun umumiy jihat — hurmatning milliy madaniyat, odob-axloq va ijtimoiy qadriyatlar bilan uzviy bog‘liqligidir.

**Kalit so‘zlar:** hurmat kategoriyasi, 높임법, 존댓말, 반말, o‘zbek tili, koreys tili, nutq darajalari, shaxs olmoshlari, grammatik vositalar, leksik vositalar, nutq uslubi, ijtimoiy ierarxiya, yosh omili, madaniy qadriyatlar, til va jamiyat aloqasi

Koreys tilida hurmat kategoriyasi (높임법) va uning xususiyatlari juda muhim o‘rin egallaydi. Bu tilning o‘ziga xos jihatlaridan biri shundaki, unda hurmat faqat alohida so‘zlar orqali emas balki grammatik shakllar, nutq uslublari va hatto kundalik xulq atvor orqali ham ifodalanadi.

1) [말의 높임법] nutq darajalari:

Katta yoshdagilar uchun                      합니다- qilmoq

Notanish odamlar uchun                      감사합니다-rahmat

Ustoz, rahbar bilan                      가세요 - boring(iltimos)

2) 반말- oddiy, norasmiy nutq

Do‘stlar bilan

해- qilmoq

고마워요-rahmat

가- bor(buyruq)

Ba'zan bu nutq uslubi hurmatsizlik hisoblanadi.

3) Hurmat qoshimchalari: "시" fe'lga qo‘shilib, hurmatni ifodalaydi:

가다-가시면

먹다- 드시면

자다- 주무세요

4) Ism o‘rniga unvon ishlatilishi ham hurmat shaklidir:

선생님 - ustoz

사장님 - boshliq

씨 - xonim / janob

5) Madaniy hurmat(xulq-atvor)orqali ham ifodalanadi:

-Salomlashish;

-Biror narsa berishda ikki qo‘llab uzatish;

-Kattalar bilan muloyim gaplashish.

Koreyslar suhbat davomida to‘g‘ridan to‘g‘ri ko‘z bilan aloqa qilish jasoratni korsatishiga ishonishadi va hushmuomalalik tufayli ular suhbatga alohida e‘tibor berishadi. Odatda ko‘z bilan aloqa qilishdan qochadilar. Ichimlik ichishning ham sheriklarga nisbatan o‘z odobi bor. Agar siz ichishda ishtirok etishni xohlamasangiz, tibbiy yoki diniy sabablar keldirishga harakat qiling.

O‘zbek tilida ham hurmat kategoriyasi muhim lingvistik hodisa bo‘lib, u asosan grammatik leksik va uslubiy vositalar orqali yasaladi. Koreys tilidagi kabi murakkab tizim bo‘lmasada, o‘zbek tilida ham suhbatdoshga nisbatan hurmatni ifodalashning aniq va barqaror shakllari mavjud:

1)olmoshlar orqali (pronominal vosita)

Eng asosiy usulla4dan biri "sen" va "siz" olmoshlari orqali farqlash.

Sen- yaqin, teng yoki kichkinalarga nisbatan.

Siz-hurmat, rasmiy, kattalarga nisbatan:

Sen qayerga ketyapsan?(oddiy)

Siz qayerga ketyapsiz?(hurmat bilan)

Fe'l shakllari orqali hurmat:

-siz/-sizlar hurmat yoki ko‘plik;

-lar hurmat ma'nosini kuchaytirish.

Keldingiz-hurmat;

Keldilar- yanada hurmat(yoshi kattalarga)

3) leksik vositalar orqali:

Ota-ona, aka-opa, ustoz, domla, janob, xonim.

Ustoz, savolim bor edi

Opa, yordam bera olasizmi?

4) qo‘shimcha hurmat shakllari orqali: -jon,-xon, aka, opa.

Dilshodjon, Mohiraxon

5) sintaktik (gap tuzilishi orqali). Hurmat gap tuzilishida ham ko‘rinad8. Buyruq o‘rniga iltimos shaklida ishlatiladi.

Eshikni yop- iltimos, eshikni yopib qo‘ying.

O‘zbekistonda hurmatni ifodalovchi madaniyatlardan yana biri qo‘l siqib

salomlashishdir. Bu salomlashish erkaklar o'rtadida keng tarqalgan bo'lib, ikkala qo'l bilan birga sherigining qo'lini siqib qo'yishdir. Qo'l siqish odatda yumshoq qattiq emas. Doim kattalarga birinchi bo'lib salom berish, o'tirgan holatda bo'lsa o'rnidan turish ham hurmat belgisi hisoblanadi. Ko'chadan kelgan inson oldiga choy va non qo'shish ham yuqori darajali hurmat shakllaridandir.

Xulosa qilib aytganda, koreys va o'zbek tillarida hurmat kategoriyasi muhim ijtimoiy-lingvistik hodisa sifatida namoyon bo'ladi. Har ikki tilda ham hurmat insonlar o'rtasidagi munosabatlarni tartibga soluvchi vosita bo'lib, u muloqot jarayonida muhim rol o'ynaydi. Koreys tilida hurmat kategoriyasi murakkab va tizimli xarakterga ega bo'lib, nutq darajalari, grammatik qo'shimchalar hamda maxsus leksik birliklar orqali qat'iy ifodalanadi. O'zbek tilida esa hurmat nisbatan sodda shaklda bo'lsa-da, shaxs olmoshlari, fe'l shakllari, leksik vositalar va nutq uslubi orqali samarali ifodalanadi.

Shuningdek, har ikki tilda hurmat kategoriyasining qo'llanilishi yosh, ijtimoiy mavqe va muloqot vaziyatiga bevosita bog'liq ekanligi aniqlandi. Bu esa hurmatning faqat lingvistik hodisa emas, balki milliy madaniyat, odob-axloq va ijtimoiy qadriyatlarning muhim tarkibiy qismi ekanligini ko'rsatadi.

#### Foydalanilgan adabyotlar:

1. Korean - Korean Customs – Respect
2. <https://share.google/3myKK5L3hUNbpFTwm>
3. South Korean - Etiquette — Cultural Atlas  
<https://share.google/eqVzH249Vz97Onkia>
4. Honor and Respect in Korean Culture | Reach the World  
<https://share.google/6LF17tBefkijJD8SJ>
5. Uzbek Traditions and Customs Explained: Family Life, Food and Social Rituals  
<https://share.google/z6WJCMk5tqTFA110i>